

—
Sanat
—

NEDİM GÜRSEL

PARİS'İN TÜRK RESSAMLARI

FİKRET MUALLÂ • ABİDİN DİNO • ÖMER KALEŞİ
MEHMET GÜLERYÜZ • UTKU VARLIK • ONAY AKBAŞ

NEDİM GÜRSEL

1951'de Gaziantep'te doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve Paris Sorbonne Üniversitesi Modern Fransız Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi; aynı üniversitede Nâzım Hikmet ve Aragon üzerine Prof. Etiemble'ın yönetiminde karşılaştırmalı edebiyat doktorası yaptı. Halen CNRS'te (Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi) araştırma başkanı olarak görev yapmakta ve Paris INALCO'da (Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü) Türk edebiyatı dersleri vermektedir.

Edebiyatın hemen her dalında ürün veren Nedim Gürsel'in kitapları Fransa başta olmak üzere yirmi beş ülkede yayımlandı, bazı öykülerinden yapılan tiyatro uyarlamaları Türkiye ve Avrupa ülkelerinde oynandı. Yazar DAAD adlı kurumun davetlisi olarak bir yıl Berlin'de kaldı; Fransa, Almanya, İtalya ve Türkiye gibi pek çok ülkede hakkın-da incelemeler ve doktora tezleri yapıldı, belgeseller çekildi.

Nedim Gürsel'in aldığı ulusal ve uluslararası ödüller şunlardır: Türk Dil Kurumu Ödülü (1976), Abdi İpekçi Barış Ödülü (1986), Fransız PEN Kulüp Özgürlük Ödülü (1986), Haldun Taner Öykü Ödülü (1987), Struga Altın Plaket Ödülü (1992), Radio France Internationale Öykü Ödülü (1992), France-Turquie Ödülü (2004), Fransa Hükümeti Edebiyat Şövalyesi Nişanı (2004), Mevlânâ Dünya Kardeşlik Ödülü (2009), Türkiye Yayıncılar Birliği İfade Özgürlüğü Ödülü (2009), Balkanika Vakfı Uluslararası Roman Ödülü (2012), Fransa Akdeniz Roman Ödülü (2013), Türk Dünyası Kızıl Elma Ödülü (2016), Türkiye-Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Ödülü (2018), Çukurova Sanat Girişimi Büyük Ödülü (2019).

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI

Uzun Sürmüş Bir Yaz
İlk Kadın
Cicipapa
Bir Avuç Dünya
Dünya Şairi Nâzım Hikmet
Bozkırdaki Yabancı
Boğazkesen
Paris Yazıları
Başkaldıran Edebiyat
Resimli Dünya
Yaşar Kemal - Bir Geçiş
Dönemi Romancısı
Öğleden Sonra Aşk
Güneşte Ölüm
Sağ Salim Kavuşsak
İzler ve Gölgeler

Çıplak Berlin
Yedi Dervişler
Allah'ın Kızları
Hatırla Barbara
Türkiye: Yaşlı Avrupa'ya
Genç Damat
Derin Anadolu
Şeytan, Melek ve Komünist
Aragon
Yine Bana Döneceksin
Aşk Kırgınları
Yüzbaşının Oğlu
Acı Hayatlar
Tehlikeli Sevişmeler
Bana İtalya'yı Anlat
Uzun Bir Ayrılık İçin Kırk Kısa Şiir

Söz Uçar
Piramitlerin Gölgesinde
Yalnızlığın Yaratığı Yazar: Sait Faik
Mehdi'yi Beklerken
Baba Bak Deniz
Aşk ve İsyan
Küçük Prens
(çeviri-Doğan Egmont)
Son Fasil
Son Yolcu
Ölüm Aklımdasın
Doğaya Açılan Pencere
Yıkım Günleri
Kavuşmak Hayal Oldu
Eros'un Renkleri

PARİS'İN TÜRK RESSAMLARI

Fikret Muallâ • Abidin Dino • Ömer Kaleşi • Mehmet Güleriyüz • Utku Varlık • Onay Akbaş

Yazan: Nedim Gürsel

Editör: Aslı Güneş

Yayın hakları: © 2026 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Şubat 2026 / ISBN 978-625-5683-97-7

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Taylan Polat

Kapak resmi: Fikret Muallâ, "Balon Satıcısı"

Sayfa tasarımı: Gökçen Yanlı

Baskı: Optimum Basım

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No:51/1

34295 K.Çekmece/İSTANBUL

T: +90 212 463 71 25

Sertifika No: 41707

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

NEDİM GÜRSEL

PARİS'İN TÜRK RESSAMLARI

FİKRET MUALLÂ • ABİDİN DİNO
ÖMER KALEŞİ • MEHMET GÜLERYÜZ
UTKU VARLIK • ONAY AKBAŞ

İçindekiler

Önsöz	9
Fikret Muallâ'nın Fırçasından	12
Abidin Dino'nun Ardından	42
Ömer Kaleşi'nin Başları	66
–Ya da Balkanlar'ın Yasını Tutan Ressam–	
Mehmet Güteryüz'ün Erotik Resimleri	90
Utku Varlık'ın Düşsel Kadınları	104
Onay Akbaş'ın Tuhaf Kuklaları	120
Paris'te Üç Atölye	132
Sonsöz	143

Önsöz

Tanzimat'tan bu yana, özellikle de Avrupa'yı yerle bir eden İkinci Dünya Savaşı ertesinde bir kimlik arayışına giren Türk resim sanatının Paris'le ilişkisinin süreç içerisinde giderek yoğunlaştığını biliyoruz. “Paris Ekolü” diye adlandırabileceğimiz “Işıklar Kenti-Yedi Tepeli Kent” ekseninde gelişen, dallanıp budaklanan bu ilişkiyi tarihsel bağlamda bütün ayrıntılarıyla irdelemek gibi bir amacım olmadığını öncelikle belirtmeliyim. Yirminci yüzyılda yolu Paris'e düşen, bu kentte çalışıp üreten, kimi yerleşen kimiyse ülkeye dönerek etkinliğini orada sürdüren altı Türk ressamını seçip yapıtlarını kendi öznel bakışım ile yorumlarken bu sanatçıların dünyalarına nüfuz etmek gibi bir iddiam yoktu. Onların yapıtlarını çözümlemek, Fikret Muallâ hariç, ortak anılarımızı okurla paylaşmaktı amacım.

İlk öykü kitabım *Uzun Sürmüş Bir Yaz*'dan (1975) bu yana resim sanatının neredeyse tüm anlatılarında, giderek gezi kitaplarımda önemli bir izlek oluşturduğunu anımsatmak isterim. Sanat tarihi, özellikle de Batılı sanatçılar birçok kitabımda yer aldılar. Dolayısıyla “Paris Ekolü” üzerine

bir kitap yazma tasarım özentiden ya da yersiz bir hevesten kaynaklanmıyor. Doğrudan resmi ve ressamı odak noktasına alan *Doğaya Açılan Pencere, Eros'un Renkleri* gibi kitaplar da yazdım.

Paris'in Türk ressamı altıdan fazla elbette, burada tümünü anlamaya ve anlatmaya kalkışsaydım ne ömrüm yeterdi ne de bu kitabın sayfaları. Mualla hariç tümüyle uzak ya da yakın dostluk ilişkilerim oldu; işlerini yakından izleme onur ve mutluluğunu yaşadım. Komet başta olmak üzere birçoğuna, örneğin Avni Arbaş, Yüksel Arslan, Ömer Uluç, Cihat Burak, Mübin Orhon, elbette Hakkı Anlı'ya ve "Peki aralarında hiç mi kadın yok?" sorusuna yanıt olarak Hale Asaf'tan Tiraje'ye birçok sanatçıya yer verebilirdim. Bedri Baykam'a da. Bu demek değil ki onların yapıtlarını görmezden geldim. Görünen köy kılavuz istemez, öyleyse yola devam! Bakmakla yetinmeyip görmeye çağırıyorum sizleri.

2026

Bu kitabın sayfa düzeninin gerçekleşmesinde emeği geçen herkese, özellikle de Kerem Topuz'a teşekkür ederim.

**Fikret
Muallâ'nın
Fırçasından**

Fikret Muallâ, 1952 yılında Paris'in 14.
İlçesi'nde Impasse du Rouet'deki
(Çıkırık Çıkmazı) küçük atölyesinde
Fotoğraf: Hıfzı Topuz-Kerem Topuz Arşivleri

Fikret Muallâ (1903-1967) İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde (1938) ülkesine bir daha dönmek üzere İstanbul'dan Paris'e geldiğinde, bu kentte tam yirmi dokuz yıl yaşayacağını, Madame Anglès'in koruyuculuğunda Fransa'nın Luberon bölgesindeki Reillanne köyüne yerleşmeden önce (1962) koltuğunun altında guvaş resimleri, Paris kafeleriyle sokaklarını adım adım arşınlayacağını bilmiyordu elbet. Ressamın dünyası acı ve yalnızlıktan, giderek tuvalde bir renk cümbüşüne dönüşen Paris halkından ibaretti. Çocuklar da dahil olmak üzere toplumun her kesiminden insanları günlük hayatın telaşı içerisinde koşuştururken ya da tezgâhta içkilerini yudumlarken, hasır kaplı şarap şişelerinin karşısında kadeh tokuşturup sohbet ederken tasvir ediyordu. Önce Pigalle'de bir odaya, derken köhne otellere, sonra kentin 14. İlçesi'ndeki Çıkrık Çıkmazı'na (*Impasse du Rouet*) yerleşmiş, yıllar boyu Paris'te yaşamasına karşın kenti ender olarak mimari açıdan tuvaline yansıtmıştı.

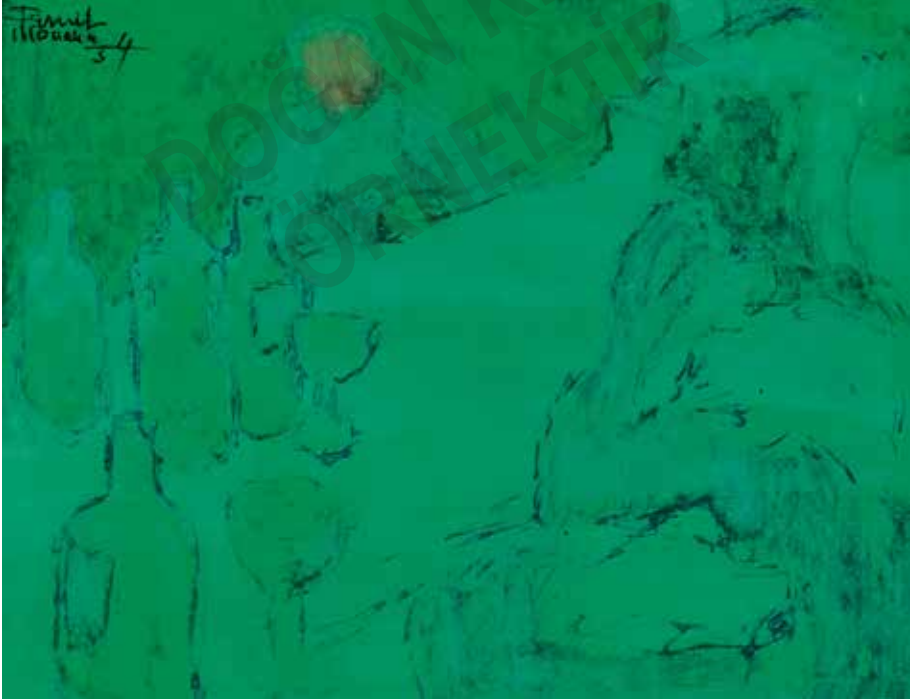
Paris günümüzde olduğu gibi o yıllarda da yalnızca “ışıklar” değil, “ressamlar kenti”ydi de aynı zamanda. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren Türk sanatçıları da, kuşak farkı gözetmeksizin bağrına basmış, bohem hayatının baş döndürücü girdabına çekmişti. Davul zurnayla olmasa da, otel odalarında, çatı katlarında, hatta köprü altlarında ağırlamış, bir kadeh şarapla bir lokma uzun ekmeği esirgememişti. Paris’e bir dönem yolu düşen ya da yerleşen Türk ressamların yapıtlarında, yaşadıkları kentin çok az yer almasının çeşitli nedenleri olabilir ama en fazla öne çıkanı, sanırım, çoğunun ya kendi öznel dünyasını yansıtması ya da genelde soyut çalışmasıdır.

Selim Turan örneğin. Uzun süre Paris’te “sessiz” ve “münzevi” bir hayat yaşamış Selim Ağabey’in (benim gibi Mekteb-i Sultani’den, namı diğer Galatasaray Lisesi’nden mezun olduğu için ona “ağabey” demem gerekiyor) o yıllarda oturduğu Rue de la Glacière’den az ötedeki Rued’Alésia’daki atölyesine her gidişimde çok iyi karşılanırdım. Soyut çalışmalarından önce yaptığı Paris resimlerinin illüstrasyonlarını da orada gördüğümü anımsıyorum. Birinde, Fikret Muallâ gibi o da, farklı bir bakış açısından Notre-Dame Katedrali’ni tasvir etmiş, ikiz çan kulelerinin yükseldiği gökyüzünü eflatunla mor arası, şaşırtıcı bir renge boyamıştı. Ön plandaki, altından Seine Nehri’nin aktığı kemerli, taş köprüünün az ötesinde, kuşların kanat çırpıtığı bir göğün altında, masalsı bir görünümü vardı Paris’in simgesi bu tarihsel yapının. İster istemez Victor Hugo’nun engin hayal gücünden kaynaklanan esmer güzeli Esmeralda’yla kambur Quasimodo’nun acıklı öyküsünü anımsıyordunuz.

Paris'ten çok Parislileri resmeden Fikret Muallâ'ya gelince, ressamın kentin insanlarını o kendine özgü üslubuyla tasvir ettiğini, yeri geldikçe bakışlarını kentin mimari dokusuna olmasa da yapılarına, özellikle de Notre-Dame Katedrali'ne yönelttiğini belirtmeliyim. Onun yapıtında iç mekânlar, mavi, kırmızı, yeşil, sarı, hatta mor renklerini sanatçının hayalindeki kafelerle “bistro”lardan alır, gerçek konumlarından değil. Muallâ'nın çalışmadığı zamanlarda neredeyse tüm vaktini geçirdiği, resimlerini bir yemek ya da bir kadeh şarap karşılığında satabilmek için garsonlarıyla kavga ettiği Paris kafelerini yüzlerce kez tasvir etmesini, müşterileri mekân içerisindeki aykırı duruşlarıyla ele almasını doğal karşılamak gerek. Sanatçının ikinci evi gibiydi bu yerler; kentin mimari dokusu, geniş bulvarlarıyla parkları, Seine Nehri boyunca arz-ı endam eden eski ya da yeni köprüleri, saraylarıyla arduaz rengi çatıları pek umurunda değildi.

“Ömrüm pentür yapmak, desen çizmekle geçiyor. Paris'in ücra bir köşesinde dünyadan uzaklaşmakla uğraşıyorum” diye yazıyor bir mektubunda (1946). Dünyadan uzaklaşmanın onu kent sakinlerine daha da yakınlaştırdığını söyleyebiliriz. Bu insanların sokakta olduğu kadar bistro ve kafelerde de boy gösterdiklerine tanık oluyoruz. Kimi zaman mavi saçlı çocuklar da katılıyor cümbüş ya da alışverişe. Yeşilin tüm tonlarına bürünmüş kırmızı bakışlı kadınlara, genç kızlara ve fahişelere, ellerinde çantalarıyla kömür karasına bürünmüş gözlüklü adamlara rastlıyoruz. Onların konumlandığı mekânları ayırtmalarıyla tasvir etmiyor ressam. Bu mekânların adları yok ama “pembe kahve”, “mavi bar”, “kırmızı bistro” gibi renkleri ve kadın ya da erkek her türlü toplumsal kesimden müşterileri

var. Örneğin bir tabloda barın koyu kırmızısı, şişenin dışına taşar gibi duran şarabın kırmısıyla ve onu içenlerin kırmızı bakışlarıyla birleşiyor. Bardakiler gerçekte orada değil, sanatçının hayal gücüyle yarattığı bir mekândalarmış izlenimi uyandırıyorlar ve aynı yolun yolcusuymuş gibi kaynaşmış birbirlerinin içinde eriyorlar. “Bar” adlı bir başka tablodaysa (1954) yalnızca yeşilden, yeşilin çeşitli tonlarıyla belli belirsiz iki figürden, tezgâhın üzerindeki yeşil şarap şişeleriyle kadehlerden oluşan bir ortamla karşı karşıyayız. Ressamın yeşile düşkünlüğü onun doğa özlemiyle açıklanabilir mi? Belki de. 1962 sonbaharında temelli olarak Reillanne köyüne yerleştikten sonra yazdığı bir mektubunda Paris’ten şöyle yakınıyor:

Kâğıt üzerine guaş, 18,5 x 24 cm, [Fikret Muallâ resimleri için kaynak: “Fikret Muallâ Tüm Eserleri Derlemesi”, Kerem Topuz-Marc Ottavi, 2019 MAS]

Yeknesak köy hayatı fena değil. Paris'i hiç aramıyorum. Erzel şehir... Polisleri ile, pis otelcileri ile maruf bir kerhane. (1965)

Yine Reillanne'dan gönderdiği 1964 tarihli bir başka mektubunda da şu satırlar var:

Köyümden son derece memnunum. Havalar portakal şerbeti gibi nefis. Bol bol da güneş var. Paris'te hükümet var, şu var bu var ama güneş yok! Hele hergelelikte envai mazarratı dokunmuş Paris otelcileri, gangster gibi mahalle bekçileri, azgın polis komiserleri, burada yok.

Fikret Muallâ'nın çok sayıdaki kafe ve bar resimlerinin gerçek mekânlardan çok hayali mekânları içerdiğini söyledim. "A la Coupole" adlı tablosu bu açıdan bir istisna sayılabilir. 1957 tarihli bu resim Montparnasse'ın ünlü kahvesi hakkında gerçeğe oldukça yakın bir fikir veriyor bize. Ön planda uzun masaya oturmuş ya da arka planda yine uzun bir masanın önünde ayakta duran çok şık giyimli erkek ve kadınları görüyoruz. Belli ki "mondain" bir davette, belki de düğündeyiz. Kadınlar dekolte giysileri içinde, erkekler takım elbiseli, papyon kravatlı. Muallâ'nın bir kadeh şarap ya da bir paket sigara karşılığında sattığı, bugün yüz binlerce avro eden bu tablo, sözcüğün gerçek anlamında bir Paris "brasserie"sini tasvir ediyor.

Ressamın ele aldığı izlekler arasında caz da önemli bir yer tutuyor. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Jean-Paul Sartre'ın

başını çektiği Varoluşçuluk akımının yanı sıra Saint-Germain'deki kafelerin bodrum katlarında gerçekleşen caz modasının Fikret'i de etkilediği anlaşıyor. Çalgılarıyla bütünleşip neredeyse “yekvücut” olmuş caz sanatçıların bu mekânlara yerleştiriyor üstat. Hatta onlara özendiği bile oluyor.

Fikret Muallâ'nın yapıtında mimari açıdan tek unsurun Notre-Dame Katedrali olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin “Balon Satıcısı” adlı tabloda ressam gotik kiliseyi mavi-lacivert karışımı bir renk karmaşası içinde tasvir ediyor. Turkuaz gökyüzünde akça pakça bulutlarla birlikte sarı-beyaz *balonlar* da uçuşuyor. Yapı, iki çan kulesi ve belli belirsiz ön cephesiyle, gerçek görünümüyle değil, ressamın algıladığı biçimiyle, eski kitap satıcılarının tezgâhlarının ardından göğe yükseliyor. İki kadın var ön planda. İkisi de sarılar içinde. Muallâ, belki de İstanbul özlemiyle ya da koyu bir taraftarı olduğundan Fenerbahçe'nin renkleriyle boyamış Paris görüntüsünü. Bir başka tablodaysa Notre-Dame'ı daha net görüyoruz. Bu kez eski kitap satıcıları değil, seyyar satıcılar var önünde. Gökyüzünde yine akça pakça bulutlar salınıyor ama balonlar sapsarı güneşe bırakmışlar yerlerini. Ve Paris'in simgesi gotik kilise, Seine Nehri'nin rıhtımları gibi toprak renginde. Victor Hugo'nun ünlü romanından ya da kartpostallardan tanıdığımız Notre-Dame'dan çok daha farklı; sanki daha az görkemli. Kentin günlük hayatının köşede kalmış önemsiz bir parçası gibi.

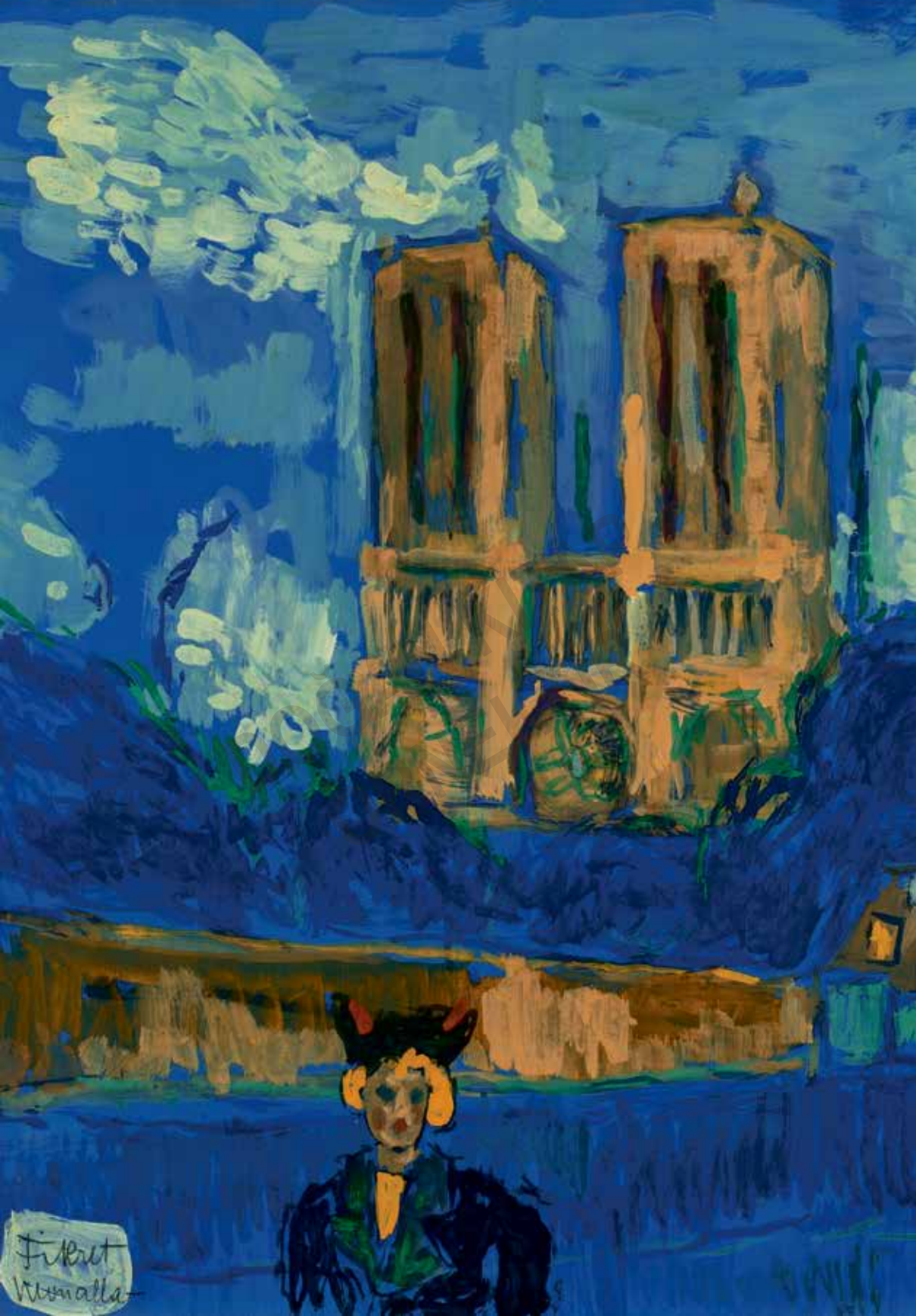
1952 tarihli, ressamın çok az başvurduğu yağlıboya tekniğiyle yapılmış bir tablodaysa çevreden soyutlanmış, neredeyse küçük bir makete indirgenmiş, toprak rengiyle sarının ağır

"A la Coupole", kâğıt üzerine guvaş, 49x64 cm, Oya ve Bülent Eczacıbaşı Koleksiyonu

bastığı bir Notre-Dame yer alıyor. Yapının genel hatları bile güçlükle seçiliyor ama yukarıda gökyüzü alabildiğine mavi. Saint-Martin Kanalı'ndaki gibi turkuaz değil, çivit mavisi. Görünürde ne bulutlar var ne de güneş. Ressam doğayla koşmaca oynamıyor, insanlar da görünmüyor ortalıkta. Paris'in orta yerinde Notre-Dame'la baş başa bırakıyor bizi.

Kilise'nin Saint-Louis Adası'ndan görünümünü tasvir eden tabloya Muallâ'nın en gerçekçi yapıtlarından biri. Alıştığımız gibi rüzgârda dalgalanan bayraklarıyla rıhtıma demirlemiş iki yassı gemi burada da var. Ama ressam kiliseyi ilk ve son kez uzaktan tasvir etmiş, her zamanki gibi cepheden değil,

Fikret
Kosmalla

“Balon Satıcısı”,
kâğıt üzerine guvaş,
50x61 cm

Bu kitap, Türk resim sanatının Paris'le kurduğu ilişkiyi ele alan bir çalışma. Başka bir kenti yurt edinmiş ressamların üretimleri üzerinden, Türkiye'den çıkıp Paris'te şekillenen bir sanat deneyimini inceliyor.

Nedim Gürsel, Paris'i hayal edilen bir sanat merkezi olarak değil, sanatçıyı sınavan bir kent olarak ele alıyor. Gönüllü ya da zorunlu sürgünlük, uzaklaşma, geçim sorunları ve kimlik arayışı, bu ressamların hem yaşamlarını hem de üretimlerini belirleyen temel başlıklar olarak öne çıkıyor. Sanat, bu bağlamda bir uyum aracı değil, çoğu zaman bir karşı duruş biçimi olarak görünüyor.

Yazar, ressamların yaşam öykülerini yalnızca bilgi aktarımıyla anlatmıyor, anılarını da devreye sokuyor. Atölye pratiklerine, sergi süreçlerine, estetik tercihlere ve kişisel kırılmalara odaklanıyor. Metinler, sanat tarihine yaslanan ama okurla doğrudan ilişki kuran bir anlatı izliyor.

Paris'in Türk Ressamları, Türkiye sanatının Avrupa'daki dolaşımını ve sanatçının yaşadığı yerle kurduğu bağı sorgulayan bir yapıt. Kitap, hem sanatla ilgilenen okurlar hem de modern Türkiye kültürünü anlamak isteyenler için eşsiz bir kaynak.

